

حافظ، مصلح اجتماعی

روزان خرائنی

سرشناسه: خزائنی، فروزان، ۱۳۲۸-

عنوان و نام پدیدآور: حافظ مصلح اجتماعی / فروزان خزائنی

مشخصات نشر: تهران: ژرف، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۳۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۹۲۵۲۶-۵

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: حافظ، شمس‌الدین محمد، ۷۹۲ق -- نقد و تفسیر

موضوع: Hafiz, Shamsoddin Mohamad, 14th Century -- Criticism and interpretation

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۸ق. -- تاریخ و نقد

موضوع: Persian poetry -- 14th century -- History and criticism

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۸ق. -- جنبه‌های اجتماعی

موضوع: Persian poetry -- 14th century -- Social aspects

کتاب: ۵ : PIR۵۳۳۵

رده‌بندی: ۸۱۶/۳۲: یویی

شماره کتابخانه: ۶۰۷۴۸۹۳

حافظ، مصلح اجتماعی

فروزان خزائنی

حروف‌نگاری: فروغ مصفا

صفحه‌آرایی و طراحی جلد: ندا خاتمی

چاپ و صحافی: دانش

انتشار اول: بهار ۱۳۹۹ - شمارگان ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۹۲۵-۲۶-۵

بها: ۴۰۰۰۰ تومان

نشر ژرف. تلفن: ۶۶۹۵۵۱۴۶ - ۶۶۴۰۳۲۸۴ - ۹۹۰۹۳۵۹۰۸۶

تهران. خیابان انقلاب. خیابان فخررازی. کوچه فاتحی.

ساختمان ۲ (ناشران). طبقه ۱. واحد ۱۴.

فهرست

پیش‌گفتار ۱۱

فصل اول: حافظ و اندیشه‌ی اصلاح جامعه

حافظ و اندیشه‌ی اصلاح ۱۴

علل گرایش حافظ در پرداختن به مسائل اجتماعی ۱۷

الف) وضعیت تربیتی، آموزشی ۱۹

ب) اوضاع سیاسی و فرهنگی دوران کودکی و نوجوانی شاعر ۲۳

ج) حضور و تمرکز حافظ در صحنه و نزدیکی به محافل سیاسی ۲۹

حافظ و شاه ابواسحاق ۳۰

حافظ و مبارزالدین مشیر (احتساب) ۳۷

شاه شجاع مظفری (دوره‌ی دل) ۴۵

حافظ و دوره‌ی دوم سلطنت شاه شجاع ۵۱

حافظ و منصور شاه مظفری ۶۱

حافظ و تیمور ۶۶

فصل دوم: مشکلات، مصائب و آلام جامعه از نگاه حافظ

مقدمه ۷۴

۱- بیداد اصحاب قدرت..... ۷۶

الف) فقدان عدالت ۸۲

ب) غرور و نخوت شاهان ۸۴

۱- انحطاط اخلاقی جامعه، خلط ارزش‌ها..... ۸۸

۲- حرمان و انزوای اهل هنر و اندیشه..... ۹۸

۴- لبه‌ریز و تزویر و ترویج دین‌فروشی..... ۱۱۳

گروه اول: قادیان، شیوخ و ... ۱۱۹

گروه دوم: حانقاهیان و وفیان ناصاف ۱۲۶

گروه سوم: شاهان، حکام و پادشاهان ۱۳۲

رند علمدار مبارزه باریا، زهد‌نمایان و خدایه‌پرستی..... ۱۳۶

می به مثابه‌ی سلاحی علیه تزویر و دروغ و عوام‌فریبی..... ۱۴۱

طنز افشاگر..... ۱۵۳

طنز حکومتی و سیاسی..... ۱۵۷

فصل سوم: توصیه‌ها و رهنمودها

۱- آزادی و مناعت طبع..... ۱۶۴

۲- تشویق به استقامت و پشتکار..... ۱۷۴

- الف) داشتن درایت، دانسته رفتن، گزیدن راهنما و دلیل راه ۱۷۹
- ب) تحمل، صبر و شکیبایی ۱۸۱
- ج) اجتناب از شکوه و شکایت ۱۸۳
- ۳- تأکید بر تساهل، مدارا و صلح طلبی..... ۱۸۵
- الف) آشتی جویی و صلح طلبی و مخالفت با مردم آزاری و جنگ ۱۸۹
- ب) عیب پوشی و راز داری ۱۹۲
- ۱- توهیمی حافظ به دستگیری از تهی دستان و حمایت از آنان — ۱۹۴
- ۵- توصیه به وفاداری و عهدمداری..... ۲۰۱
- ۶- تأکید بر ادب و پرهیزدگویی..... ۲۰۵
- ۷- دعوت به امید و امداد از حق تعالی..... ۲۱۱
- تفأل..... ۲۱۷
- ۸- شاد زیستی، خوشباشی، اغتنام فرصت..... ۲۲۲
- سخن آخر..... ۲۲۷
- منابع..... ۲۳۱

پیش گفتار

به راستی «حافظ راز عجیبی است»^۱ «اقلیم حضوری»^۲ که بر همه گشوده است این خود رازیست.

از این «راز عجیب» هنوز می توان گفت و نوشت. از صلابت و فخامت زبانش، از ظرافت معنا و جادوی ایهامش، از مضمون پردازی و مفهوم سازی تا طنزیش...

این چشمن جوشان ذهن و زبان پس از شش سده همچنان مقصد و منزل هر جویسه و بروهنده ای است. چنان که در یکصد سال اخیر بسیاری از حافظ پژوهان و زبان و شعرشناسان از سویی و تاریخ نویسان، جامعه شناسان، روانشناسان و سالی فلسفه از سوی دیگر در ایران و نیز دیگر فرهنگ ها و زبان ها، در اندیشه ایس، زندگی و زمانه اش را مورد پژوهش و تحقیق قرار داده اند؛ حاصل هر چه بوده و هست باز هنوز ناگفته ها به بیان و قلم گویی نیامده است.

نظر به این که رویکردهای هنری و اجتماعی و سیاسی شاعر در ادوار زندگی پربارش به وی شخصیتی چندوجهی داده است ما را به دوره ای حافظ ارجاع می دهد تا به گواهی تاریخ دریابیم به واقعیتها، تنها شاعری است که به حوادث و تلاطم های زمانه اش چون ناظری بی اساس واکنش داشته است؛ چه آنگاه که در آسودگی و خوشباشی به سر می برد و چه زمانی که در تنگنای دوره ای شورش شعرش بر قدرت نشان از جسارت و جسارت دارد.

پذیرش اینکه شعر حافظ آینه ای تمام نمای اندیشه و باورهایش بوده و در

۱- به نقل از احمد شاملو

۲- برگرفته از «پنج اقلیم حضور ایرانی» داریوش شایگان

مرکز آن انسان و سرنوشتش قرار دارد باز هم می‌تواند موجب تفسیر و تحلیل‌های متفاوتی در میان صاحب‌نظران گردد. اختلاف نظرهایی که بی‌تردید متأثر از بسترهای فرهنگی و اعتقادی هر پژوهنده‌ای است. با توجه به این موضوع آثار تحقیقی موجود در دسترس درباره‌ی حافظ با تنوعی از نگاه و نظر که بر ویژگی‌های شعر و شخصیت شاعر دارد؛ می‌تواند بی‌آنکه ما را سردرگم کند نوری بر وجوه گوناگون و پیچیده‌ی شعر شاعر بتاباند و راهگشایی بر رموز آن باشد که برای دوستدار حافظ شوق‌انگیز است، چه آنجا که شکل و فرم زبان و ظرایف هنری آن هاست. اما و چه وقتی با شاعری اندیشه‌ورز که بیت بیت غزلش معفت و سوزده‌های انسانی است.

صاحب این فلم نیز براین گنجینه‌ی شعر و ادب و اندیشه تاملی کرده و حاصل درک و شناخت خود را در این دفتر گردآورده است «تا چه قبول افتد و چه در نظر آید».

در اینجا لازم است که از تمامی کسانی که در مدت نگارش و چاپ و نشر این کتاب مرا یاری رساندند در چند کوتاه تشکر نمایم: نخست و بیش از هر کس پرسش‌های خود می‌دانم از سرکار خانم نیره ابراهیمی سپاسگزار باشم یقیناً اثر همکاران صمیمانه‌ی ایشان در تنظیم و نگارش مطالب کتاب وجود نداشت مگر در این اثر هیچ‌گاه جامه‌ی نشر به خود نپوشد.

از دوستان دانشورم دکتر سیروس سهامی، دکتر عبدالحسین وهاب‌زاده که در این راه مشوق من بوده‌اند و با خواندن من مرا از دست‌انمایی‌های مفید خود بهره‌مند ساخته‌اند سپاسگزارم هم‌چنین آرم می‌دانم سپاس خود را تقدیم کنم به دوست خوبم حمزه مومنی‌زاده برای زیر استاری دقیقش و هم‌چنین آرمان انصاری برای همکاری در تایپ. در پایان از مدیران نشر ژرف به ویژه دوستم حسین خاتمی و همکارانش که با علاقه‌مندی و دقت به چاپ این اثر اهتمام ورزیده‌اند تشکر می‌نمایم.